

У спеціалізовану вчену раду
Д 35.052.19
Національного університету
«Львівська політехніка»

м. Львів, вул. С. Бандери, 12

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

**доктора юридичних наук, доцента Коритко Лілії Ярославівни
на дисертаційне дослідження Забзалюка Дмитра Євгеновича «Політико-
правова доктрина Хрестоносного руху доби Середньовіччя», подане на
здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю
12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень**

Ступінь актуальності обраної теми. Доба Хрестових походів дала абсолютно нові орієнтири для суспільно-політичного та державно-правового розвитку Європи. Хрестоносний рух доби Середньовіччя вплинув на розповсюдження християнства та зародження місіонерського руху, значно підвищив авторитет самої церкви. А також став каталізатором становлення правових систем у країнах Європи та сприяв утворенню нових держав.

Слід зазначити, що у правовому полі Хрестоносний рух у європейській та у вітчизняній історіографії практично не досліджувався, а літописні свідчення про нього за своїм характером є досить уривчастими та фрагментарними.

Отже, не викликає жодних сумнівів, що дисертаційне дослідження Забзалюка Дмитра Євгеновича на тему: «Політико-правова доктрина Хрестоносного руху доби Середньовіччя» є актуальним і своєчасним.

Про актуальність дослідження свідчить також визначення ідеологічного підґрунтя Хрестоносного руху і формування окремої політико-правової доктрини та розгляду її, як вчення, концептуальної ідеї, головного теоретико-правового і політичного принципу доби Середньовіччя. Хрестоносний рух, без

сумніву, не був стихійним і спонтанним явищем. Це був глобальний проєкт Католицької Церкви із яскраво вираженим змістом, що мав на меті подолання духовної, соціальної, економічної, культурної та політичної кризи в Європі, а також ставив чіткі завдання – адаптувати церковне та канонічне право до нових політичних реалій та відносин із світською владою.

Як свідчать матеріали дисертації, робота виконана відповідно до теми науково-дослідних робіт і дослідно-конструкторських робіт Львівського державного університету внутрішніх справ за напрямом «Держава і право: філософсько-правовий та теоретико-історичний виміри» (державний реєстраційний номер 0116U004758).

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дисертаційне дослідження Забзальюка Д.Є. будується на комплексному, системному підході, характеризується відповідним рівнем наукових узагальнень. Здобувач використав численні наукові праці фахівців з права, істориків, філософів, теологів. Високий ступінь наукової обґрунтованості і достовірності результатів дослідження забезпечено, крім цього, використанням комплексу загальнонаукових та спеціальних методів пізнання – діалектичного, порівняльно-правового, формально-юридичного, структурно-логічного, логіко-семантичного, системно-структурного, герменевтичного, прогностичного, наукової абстракції, аналізу та синтезу тощо.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Зміст дисертації загалом характеризується достатньо високим теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань. Чітко виражений теоретичний підхід, зокрема, вдало розроблені дефініції, класифікації і критерії дозволили автору аргументовано визначити власну позицію щодо багатьох дискусійних проблем становлення політико-правової доктрини Хрестоносного руху доби Середньовіччя.

Наукова новизна одержаних результатів полягає, насамперед у тому, що подане дослідження є одним із небагатьох у вітчизняній юридичній науці комплексним дослідженням політико-правової доктрини Хрестоносного руху доби Середньовіччя.

На особливу увагу заслуговують такі положення, висновки, рекомендації та пропозиції, що викладені в дисертації, які найбільш наочно демонструють її наукову новизну, теоретичну та практичну значущість:

- сформовано цілісну теоретичну конструкцію щодо розуміння та суті політико-правової доктрини Хрестоносного руху доби Середньовіччя. Аналіз політико-правової доктрини здійснено через призму концептуальних ідей та теорій про державно-правові явища та процеси, що становлять найважливіші детермінанти її формування та сутності. З огляду на це, політико-правову доктрину запропоновано розуміти як систему поглядів, теорій та учень про особливості державно-правового розвитку, що виражені у концепціях, в основі яких лежить притаманна для певного історичного періоду ідейно-теоретична та ідеологічна основа. При цьому ідеологічна основа визнана методологічним стержнем політико-правової доктрини, за допомогою якого вирішуються основні проблеми державно-правового і суспільного розвитку;

– проаналізовано доктринальні засади становлення та розвитку політико-правових ідей в добу Середньовіччя. Доведено, що основоположними елементами змісту будь-яких політико-правових доктрин є система категорій, які виконують роль функціональних засад тих чи інших доктринальних концепцій. Визначено, що для доби Середньовіччя основним категоріальним змістом політико-правових доктрин виступають: 1) ідеї непохитності церковної влади; 2) домінування монархічної форми правління, яка б опиралась на владу Церкви, 3) поєднання та ефективне співіснування звичаєвого, римського та канонічного права, які творять цілісну та домінуючу правову систему в загальноєвропейському масштабі;

– показано значення Хрестоносного руху для суспільно-політичного та державно-правового розвитку Європи. Обґрунтовано, що Хрестоносний рух на

Близький Схід став не лише логічним завершенням соціально-економічних процесів та наслідком релігійного піднесення, які відбувалися у Західній Європі, але й здійснив величезний вплив на становлення і формування усього християнського світу, дав значний поштовх для розвитку військового мистецтва, військової архітектури, відкрив нові терени для мореплавання та торгівлі, вніс вагомий вклад у розвиток науки загалом;

– з'ясовано вплив Хрестоносного руху на розвиток канонічного права та юридичної науки. Доведено, що Хрестоносний рух на Близький Схід, без сумніву, послужив каталізатором реформації церковного та канонічного права, оскільки вніс абсолютно новий вектор розвитку і більшості європейських країн, і самої Католицької Церкви. Цей етап вимагав вироблення абсолютно нових правил поведінки, ніж ті, які існували до того. Початок доби Хрестових походів зумовив появу не тільки нових зводів канонічного права, але й вплинув на розвиток права, становлення юридичної освіти, виникнення дієвої юриспруденції;

У дисертації сформульовано й інші цікаві та корисні положення і висновки.

Автор наголошує на тому, що доба Хрестоносного руху стала справжнім інноваційним етапом майже у всіх сферах життя європейського суспільства. Вона породила величезну кількість нових законів і нові правові доктрини майже всюди в латинському світі Західної Європи. Зокрема, в Англії XIII століття було століттям багатим в питанні законодавчої діяльності, від Великої хартії вольностей до Вестмінстерських статутів. Це також було століттям авторитету загального права Генрі Брактона, який написав трактат «Про закони і звичаї англійського королівства», що став джерелом загального права, а також «Щорічників», тобто судових протоколів складених у вигляді звітів про судові засідання. Франція XIII століття переживала законодавчий бум і хвилю інновацій в праві, в тому числі велику кількість королівських ордонансів, постанови Генеральних Штатів, і появу «Кутюми Бювезі», складених Бомануаром в 1280 році. У XIII столітті в Німеччині приймаються: «Саксонське

зерцало», в Іспанії – «Сім Партід мудрого короля Дона Альфонса» і «Королівський суд», а в Італії – «Книга Августина», разом з незліченною кількістю законів європейських міст (с. 256–257).

Дисертантом стверджується, що організаційні та ідеологічні засади, а також правові аспекти діяльності духовно-лицарських орденів в контексті їх історичного становлення та розвитку, дозволяє вести мову про формування основних постулатів орденського права, основами якого, без сумніву, можна вважати численні акти правотворчої діяльності духовно-лицарських орденів у вигляді Уставів, Статутів, рішень Капітулів тощо (с. 284).

Цікавою видається теза про вироблення специфічного клонійського права, яке ґрунтувалось на синтезі церковних та канонічних норм та створювало умови для розвитку цивілізованих цивільно-правових відносин та міжнародного права. Саме клонійське право лежало в основі папських реформацій, котрі спричинили радикальні, а в дійсності революційні, зміни в структурі та функціонуванні середньовічного суспільства (с. 315).

Аналізуються і відносини руських князів із хрестоносцями, які складались доволі неоднозначно. З однієї сторони, ставлення до них було доволі шанобливе, враховуючи їхню героїчну боротьбу з мусульманами у «Святій землі». З іншого боку, було присутнє певне побоювання, особливо, враховуючи ту потужну військово-політичну силу, яку являли собою духовно-лицарські ордени впродовж XII–XIV століть. Не виключенням був і Данило Галицький, котрий намагався у правовому полі заручитись підтримкою хрестоносців, як у боротьбі проти монголо-татарської агресії, так і в утвердженні власного авторитету всередині країни і на міжнародній арені. Це була стратегічна лінія зовнішньої політики Данила Галицького, спрямована на зміцнення своєї влади та визнання Галицько-Волинської держави провідними європейськими монархіями (с. 358–359).

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації в опублікованих працях.

Основні положення та результати опубліковано в 35 наукових працях, а

само: одноосібній монографії, 22 статтях, які опубліковані у фахових журналах, що включені до міжнародних каталогів наукових видань і наукометричних баз, іноземних профільних журналах, та в 12 у збірниках тез науково-практичних заходів.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що сформульовані у роботі висновки і пропозиції можуть бути використані у: *науково-дослідній сфері* – для подальшого науково-теоретичного опрацювання проблеми політичної та правової думки доби Середньовіччя, осмислення важливих історико-правових питань Хрестоносного руху з метою створення необхідного наукового підґрунтя для інших перспективних досліджень, головними результатами яких мають стати розробки політико-правової доктрини Хрестоносного руху й створення для цього необхідної теоретичної бази; *правотворчості* – як теоретичний матеріал для вдосконалення правових норм, спрямованих на урегулювання суспільних та національних відносин в державі, та визначення загальної спрямованості національної правової політики при підготовці й прийнятті відповідних нормативних актів; *правореалізації* – для удосконалення та розширення форм і методів забезпечення демократичного розвитку державного ладу України; *навчальному процесі* – як теоретичний матеріал для підготовки підручників, навчальних посібників, при розробці навчальних програм та методичних рекомендацій, а також при проведенні лекційних та семінарських занять з низки навчальних дисциплін: «Теорія держави і права», «Історія держави та права зарубіжних країн», «Історія держави та права України», «Історії політичних та правових учень» тощо.

Дискусійні положення дисертаційного дослідження та зауваження до нього.

Однак, як і при дослідженні будь-якої складної, теоретичної проблеми, в зазначеному дисертаційному дослідженні міститься певна кількість спірних, недостатньо обґрунтованих та узгоджених положень, які можуть стати підґрунтям для наукової дискусії та слугувати напрямами подальшої розробки цієї проблематики. Зокрема:

1. Підрозділ 1.3 «Концептуалізація Хрестоносного руху в середньовічному західному та східному політико-правовому вимірі» певною мірою дублює попередні підрозділи, а саме історіографію та джерельну базу дослідження.

2. Дисертант занадто багато уваги при аналізі впливу Хрестоносного руху на розвиток канонічного права та юридичної науки приділив «Декретам» Граціана, які були найвідомішим посібником з канонічного права. Хоча, варто сказати, що «Декрети» стали початком так званого класичного періоду канонічного права, коли канонічне право досягло своєї академічної форми і найбільш стійких характеристик.

3. Потребує додаткової аргументації позиція дисертанта щодо ствердження того факту, що саме у другій половині XI століття західний християнський світ як ніколи був близьким до схвалення ідеї Хрестоносного руху на Схід, а Римське Папство, являючись по-суті виразником політико-правової доктрини Хрестових походів, почало усвідомлювати необхідність військової експансії на Схід, закликаючи християн стати активними учасниками такого руху в обмін на певні преференції у вигляді духовних винагород.

4. Викликає певні суперечності проблема обґрунтування концепції релігійно-філософської легітимації влади, яка являлась засобом для досягнення політичних цілей, особливо в контексті аналізу ідейних засад Хрестоносного руху доби Середньовіччя.

5. В роботі, а саме при дослідженні значення Хрестоносного руху для суспільно-політичного та державно-правового розвитку Європи не зовсім зрозумілим, яким чином Хрестоносний рух міг вплинути на об'єднання Західної та Східної Церков після Великої схизми 1054 року.

Водночас, зазначені зауваження переважно мають дискусійний характер і суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Автореферат дисертації ідентичний її основним положенням і повністю відображає зміст та результати дослідження. Дисертацію та автореферат оформлено відповідно до встановлених вимог. Результати наукових досліджень, за якими здобувач захистив кандидатську дисертацію, на захист не виносяться.

Висновок про відповідність дисертації вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами).

Викладене дозволяє зробити висновок, що дисертація «Політико-правова доктрина Хрестоносного руху доби Середньовіччя» є завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що вирішують конкретну наукову проблему, яка має суттєве значення для теоретико- та історико-правової науки, тобто за своєю актуальністю, новизною постановки та вирішенням досліджених проблем, теоретичним рівнем і практичною корисністю, достовірністю і обґрунтованістю одержаних результатів повністю відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, а її автор – Забзалюк Дмитро Євгенович – заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри загальноправових
та гуманітарних дисциплін

Івано-Франківського юридичного інституту

Національного університету

«Одеська юридична академія»

доктор юридичних наук, доцент

Л. Я. Коритко

Підпис Коритко Л.Я. засвідчую:

директор Івано-Франківського
юридичного інституту

Національного університету

«Одеська юридична академія»

кандидат юридичних наук

Р. М. Савчук